

ΤΟ ΝΕΟ ΟΠΙΟ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ¹

ΚΑΤΑ ΤΗΣ «ΣΚΕΨΗΣ ΤΙΕΤΜΕΥΕΡ», ΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ WELFARE STATE

Pierre Bourdieu

Η *Monde* της 17ης Οκτωβρίου 1996 αναπαρήγαγε τις προτάσεις του κυρίου Tietmeyer, προέδρου της Bundesbank, ο οποίος παρουσιάστηκε –δικαίως, διότι περί θρησκείας πρόκειται– ως «ο πρωθιερέας του Deutschmark». Από αυτό το κείμενο θα σχολιάσω μόνο ένα απόσπασμα: «Το στοίχημα, σήμερα, είναι να δημιουργήσουμε συνθήκες ευνοϊκές για μια διαρκή ανάπτυξη και για την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Πρέπει λοιπόν να ασκήσουμε έλεγχο στους δημόσιους προϋπολογισμούς». Δια μιας διακηρύσσεται ο απώτατος στόχος, το τέλος, αυτής της φιλοσοφίας: η εμπιστοσύνη των επενδυτών –η οποία προϋποθέτουμε ότι αποτελεί τη συνθήκη της ανάπτυξης και ταυτοχρόνως θεωρείται ένας παγκοσμίως αποδεκτός στόχος– είναι ο στόχος των στόχων στον οποίο πρέπει να υποταχθούν όλες οι πολιτικές των κυβερνήσεων.

Συνεχίζω την ανάγνωσή μου: «Πρέπει λοιπόν να ασκήσουμε έλεγχο στους δημόσιους προϋπολογισμούς, να μειώσουμε το επίπεδο των φόρων και των δασμών έως ότου τους δώσουμε ένα μακροπρόθεσμα ανεκτό επίπεδο, να αναμορφώσουμε τα συστήματα κοινωνικής προστασίας». Προσέξτε: να μειώσουμε τους δασμούς των επενδυτών έως ότου τους κατακτήσουμε μακροπρόθεσμα ανεκτούς γι' αυτούς ακριβώς τους επενδυτές και να θάψουμε το Welfare State και τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας, οι οποίες έχουν δημιουργηθεί για να καταρρακώσουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών, για να προκαλέσουν τη νόμιμη δυσπιστία τους, καθότι είναι βέβαιοι, πράγματι, ότι η υπεράσπιση των «οικονομικών τους κεκτημένων», θέλω να πω των κεφαλαίων τους, δεν είναι συμβατή με την υπεράσπιση των κοινωνικών κεκτημένων των εργαζομένων· διότι αυτά τα «οικονομικά κεκτημένα», τα οποία πρέπει πάση θυσία να διασωθούν, έστω κι αν πρόκειται να καταρρεύσουν τα ισχνά οικονομικά και κοινωνικά κεκτημένα της μεγάλης πλειονότητας των πολιτών της Ευρώπης του μέλλοντος, δεν θα επιβίωναν μιας διαιώνισης των συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Συνεχίζω την ανάγνωσή μου: «...να αναμορφώσουμε τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, να καταπολεμήσουμε την ακαμψία που επικρατεί στις αγορές εργασίας, διότι μια νέα φάση ανάπτυξης δεν θα επιτευχθεί εκ νέου, παρά μόνο αν κάνουμε μια προσπάθεια να

εισαγάγουμε την ευελιξία στην αγορά εργασίας». Τα μεγάλα λόγια εξαπολύονται και ο κύριος Hans Tietmeyer μας δίνει ένα εξαιρετο παραδείγμα της ρητορικής που είναι σήμερα τρέχουσα στις χρηματαγορές και, επιπλέον, της ρητορικής του ευφημισμού που είναι απαραίτητη για να γεννηθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών, ακρογωνιαίος λίθος όλου του συστήματος, αποφεύγοντας ταυτοχρόνως να γεννηθεί η δυσπιστία ή η απελπισία των εργαζομένων, στους οποίους θα πρέπει εντούτοις να βασιστούμε αν θέλουμε να επιτύχουμε τη νέα φάση ανάπτυξης, τα πλεονεκτήματα της οποίας τους προβάλλουμε. Παρακολουθήστε τη ρητορική επιτήδευση: «Αν κάνουμε μια προσπάθεια να εισαγάγουμε την ευελιξία στην αγορά εργασίας». Εξάισια διατύπωση: θάρρος, εργαζόμενοι, όλοι μαζί, ας κάνουμε την προσπάθεια να εισαγάγουμε την ευελιξία που σας ζητείται.

Αν ο δημοσιογράφος της *Monde* δεν ανησυχούσε τόσο να μην απο-

θαρρύνει τους επενδυτές που διαβάζουν την εφημερίδα του (και οι οποίοι πληρώνουν σημαντικά ποσά σε διαφημίσεις), θα μπορούσε ή θα όφειλε να ρωτήσει τον κ. Hans Tietmeyer σχετικά με το νόημα που δίνει στις λέξεις-κλειδιά της (ξύλινης) γλώσσας των επενδυτών, «ακαμψία-στην-αγορά-εργασίας» και «ευελιξία-στην-αγορά-εργασίας» (όσο για τους εργαζόμενους, αν διάβαζαν μία εφημερίδα τόσο αναντίρρητα σοβαρή όσο η *Monde*, θα αντιλαμβάνονταν αμέσως νυχτερινή εργασία, εργασία τα Σαββατοκύριακα, ακανόνιστα ωράρια, αυξημένο στρες, κλπ.). Παρατηρώντας ότι το «στην αγορά εργασίας» λειτουργεί ως ένα είδος ομηρικού επιθέτου, το οποίο μπορεί να συνδεθεί με κάθε είδους λέξεις, όπως ευελιξία και ακαμψία, μπαίνουμε στον πειρασμό, μέσω ενός παιχνιδιού και για να δοκιμάσουμε την ευλυγισία της

γλώσσας του κ. Hans Tietmeyer, να μιλήσουμε παραδείγματος χάριν για «ευελιξία στις χρηματαγορές» ή να «καταπολεμήσουμε την ακαμψία των χρηματαγορών». Η ασχημοσύνη μιας τέτοιας χρήσης είναι προφανέστατη και μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι είναι οι εργαζόμενοι και μόνον αυτοί (αντιθέτως από αυτό που μας αφήνει να πιστέψουμε αυτό το «εμείς» –αν κάνουμε μία προσπάθεια– του κ. Hans Tietmeyer) αυτοί από τους οποίους ζητείται αυτή η προσπάθεια «ευελιξίας». Κι ακόμη ότι στους εργαζόμενους απευθύνεται η βουβή απειλή, πολύ κοντά στον εκβιασμό, που εμπεριέχεται στη φράση: «ένα είδος νέας φάσης ανάπτυξης δεν μπορεί να επιτευχθεί εκ νέου παρά μόνον αν κάνουμε –αν κάνετε– μία προσπάθεια να εισαγάγουμε την ευελιξία στην αγορά εργασίας». Για να το πούμε ξεκάθαρα, εγκαταλείψτε σήμερα τα κοινωνικά κεκτημένα σας στο όνομα της ανάπτυξης που αυτό θα μας επιφέρει αύριο. Μια ρητορική, την οποία γνωρίζουν καλά οι εν λόγω

LIBER

ΣΥΓΧΡΟΝΑ 215 ΘΕΜΑΤΑ

εργαζόμενοι, οι οποίοι συνόψιζαν την πολιτική της συμμετοχής που, σε άλλες εποχές, τους πρότεινε ο γκολισμός «Εσύ μου δίνεις το ρολόι σου κι εγώ σου λέω την ώρα».

Ελπίζω ότι φρόντισα να παρουσιαστεί ο πλούτος της φιλοσοφίας του κ. Hans Tietmeyer και η εκζήτηση της ρητορικής του, πράγματα που έχουν μάλλον διαφύγει από την προσοχή της πλειονότητας των αναγνωστών. Αν ένα τόσο ασυνήθιστο κείμενο ήταν προορισμένο να περάσει απαρατήρητο, αυτό συμβαίνει επειδή ήταν τέλεια προσαρμοσμένο στον «ορίζοντα των προσδοκιών» της μεγάλης πλειονότητας των αναγνωστών του. Πράγμα που θέτει το ερώτημα πώς δημιουργήθηκαν και εξαπλώθηκαν τόσο ευρείες προσδοκίες. Πράγματι, οι λέξεις του κ. Hans Tietmeyer, προέδρου της Κεντρικής Τράπεζας της Γερμανίας σήμερα και, αν δεν κάνουμε τίποτα για να τον εμποδίσουμε, της Ευρώπης του αύριο, Κεντρικής Τράπεζας του οικονομικού αλλά και του συμβολικού κεφαλαίου, βρίσκονται σε όλα τα στόματα, κινούνται και κυκλοφορούν παντού, σαν τρέχον νόμισμα: διαρκής ανάπτυξη, εμπιστοσύνη των επενδυτών, δημοσιολογικοί προϋπολογισμοί, συστήματα κοινωνικής προστασίας, δυσκαμψία, αγορές εργασίας, ευελιξία, αλλά επίσης και παγκοσμιοποίηση, μείωση των φόρων, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, απορρόθμιση κλπ. Και σ' αυτό το ερώτημα μπορούμε ήδη να δώσουμε μια απάντηση, χάρη σε όλες τις ιστορικές εργασίες που δείχνουν πώς, αφού παρακινήθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν πλουσιοπάροχα από αμερικανικά πρακτορεία, *think tanks* και ομάδες διανοουμένους, που οργανώθηκαν ευθαρσώς από την εποχή του ψυχρού πολέμου, έχουν εργαστεί και ακόμη εργάζονται ακούραστα για να παράγουν και να διαδίδουν, μέσω των βιβλίων και των επιθεωρήσεων, αλλά επίσης και με τη βοήθεια των δημοσιογράφων, μέσω του Τύπου ευρείας κυκλοφορίας, τη νεοφιλελεύθερη σκέψη που βρίσκεται σήμερα στα περισσότερα μυαλά των πολιτικών (της αριστεράς όπως και της δεξιάς), των δημοσιογράφων και των δοκιμογράφων που αορίστως προβάλλονται ως γνώστες της οικονομίας. Τι είναι, σε τελική ανάλυση, η «σκέψη Tietmeyer»; Κατ' αρχάς μια νέα πίστη στο ιστορικό αναπόφευκτο θεμελιωμένη στην πρωτοκαθεδρία των παραγωγικών δυνάμεων (και της τεχνικής), δηλαδή μια νέα μορφή οικο-

νομομίου που έγινε μάλιστα, σε άλλες εποχές, συχνά ακόμη και για τους ίδιους πιστούς, κάτω από τη σημαία του μαρξισμού, και η οποία είναι σύμφυτη με μια οικονομική θεωρία θεμελιωμένη στην πρωταρχική ρήξη μεταξύ του οικονομικού και του κοινωνικού και στην άγνοια του γεγονότος ότι οι μηχανισμοί της αγοράς (που εκείνη υποστασιοποιεί) είναι απότοκοι κοινωνικών μηχανισμών ριζωμένων στην κοινωνική βία. Κατόπιν, ένας σημαντικός αριθμός αναμφισβήτητων στόχων (εγγεγραμμένων, με τρόπο υποδηλωτικό, στις έννοιες, φαινομενικώς ουδέτερες ως προς τη θεωρία): μέγιστη ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα και ένα ανθρώπινο ιδεώδες που δεν διαθέτει τίποτα το ανθρωπιστικό, το ιδεώδες του πολυάσχολου, υπολογιστή και καριερίστα μάντζερ, που μπορεί κατά περίπτωση να εκφέρει καλοσυγκροτημένους λόγους, σχετικά με την «εξασθένιση των κοινωνικών δεσμών» και τη μοναξιά των «αποκλεισμένων», και να επενδύει με ευφημισμούς («κοινωνικό πλάνο» για τις μαζικές απολύσεις, «ζωντανές δυνάμεις» για την εργοδοσία, «απορρόθμιση» για τον άγριο καπιταλισμό) μια οικονομική πολιτική που τείνει, μεταξύ άλλων συνεπειών, να καταστρέψει έναν πολιτισμό, ο οποίος είναι συνδεδεμένος με την ανάπτυξη του Κράτους, αυτή την απολύτως νεωτερική ιδέα.

Η «σκέψη Tietmeyer» εκφράζει, κάτω από το περιβλήμα της οικονομικής διατύπωσης, μια κανονιστική οπτική σύμφωνη με το συμφέρον των κρατούντων, μια οπτική συντηρητική, κλασική, που νομιμοποιείται και ορθολογικοποιείται μέσω επιχειρημάτων ή μέσω ενός λεξιλογίου οικονομικού χαρκτηήρα. Σ' αυτή την ορθολογική μυθολογία, για την οποία θα μπορούσαμε να πούμε, με τον Durkheim να μιλά για θρησκεία, ότι πρόκειται για ένα καλά θεμελιωμένο παραλήρημα, θα πρέπει να αντιπαράθεσουμε ανασκευές, μέσω της επιχειρηματολογίας ή, ακόμη απλούστερα, μέσω των γεγονότων. Στην «παγκοσμιοποίηση», παραδείγματος χάριν, και στο μύθο του ασιάτη εργαζόμενου, νέα εκδοχή της κίτρινης απειλής, θα μπορούσαμε να αντιτάξουμε ότι τα τρία τέταρτα των ευρωπαϊκών συναλλαγών είναι περιορισμένα στα σύνορα της Ευρώπης και ότι οι πλέον επίφοβοι ανταγωνιστές των εργαζομένων σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες είναι οι εργαζόμενοι των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, και ότι ο κύριος κίνδυνος για τα κοινωνικά τους κεκτημένα προέρχεται από ένα κοινωνικό

dumping που θα έτεινε να τους εξισώσει στο επίπεδο των λιγότερο προνομιούχων από αυτούς, και επιπλέον ότι η ενοποίηση των χρηματαγορών, που τείνει να συρρικνώσει τα περιθώρια ελευθερίας που παραχωρούνται στα εθνικά κράτη, δηλαδή τις κοινωνικές πολιτικές που οι εργαζόμενοι μπορούν να τους αποσπάσουν. Άλλες μυθολογίες που θα έπρεπε να καταρρίψουμε: την αμερικανική ή την αγγλική πλήρη απασχόληση, η οποία κρύβει μια διαδικασία επικράτησης του περιστασιακού και μια βαθιά ανασφάλεια, η οποία γεννά προβλήματα και αγωνίες ακόμη και στις μεσαίες τάξεις. Και θα έπρεπε να αναλύσουμε τη διαδικασία υποχώρησης, που οδηγεί αυτές τις χώρες από ένα Κράτος φιλάνθρωπο σε ένα Κράτος ποινικό, περιορισμένο στις αστυνομικές λειτουργίες του και συμμορφωμένο με το αιώνιο ιδεώδες των κρατούντων.

Στην εξάρθρωση του κοινωνικού κράτους, του Welfare State, που κηρύττουν, με τρόπο λιγότερο ή περισσότερο κινικό, οι υπερασπιστές της νεοφιλελεύθερης σκέψης, πρέπει να αντιτάξουμε, ελλείψει ενός οικουμενικού κράτους, ικανού να θέσει τέλος στην αμέριστη κυριαρχία των χρηματαγορών, ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό κράτος (του οποίου μια πρώτη ιδέα μας δίνουν οι νομικοί των ευρωπαϊκών δικαστηρίων και οι ευρωπαίοι λειτουργοί) ικανό να αντιπαρατάξει στις υλικές και συμβολικές δυνάμεις που ενσαρκώνει και εκφράζει ο κ. Tietmeyer, τους δικούς του κανόνες, σχετικά αυτόνομους σε σχέση με τους περιορισμούς των οικονομικών δυνάμεων και τις πιέσεις των εθνικών συμφερόντων (κυρίως στον τομέα της εργασίας, ο οποίος πρέπει να υποστεί έναν βαθύ αναπροσδιορισμό). Κατά της Ευρώπης των τραπεζών, κατά της Ευρώπης της Bundesbank, κατά της Ευρώπης του κ. Hans Tietmeyer, δεν υπάρχει καμία άλλη λύση από την ανασυγκρότηση, το ταχύτερο δυνατό, ενός ευρωπαϊκού Welfare State μέσω μιας κινητοποίησης όλων των προοδευτικών δυνάμεων που θα καταστούν έτσι ικανές να ξεφύγουν από την πλαστή προοπτική που προσπαθούν να τους επιβάλλουν, την προοπτική ενός αληθινού εθνικισμού και ενός πλαστού διεθνισμού, προσωπείου ενός πραγματικού ιμπεριαλισμού.

Περιμένοντας να οργανωθούν οι κοινωνικές δυνάμεις που θα είναι ικανές να ακουστούν από τον κ. Hans Tietmeyer και τους ομοίους του σε

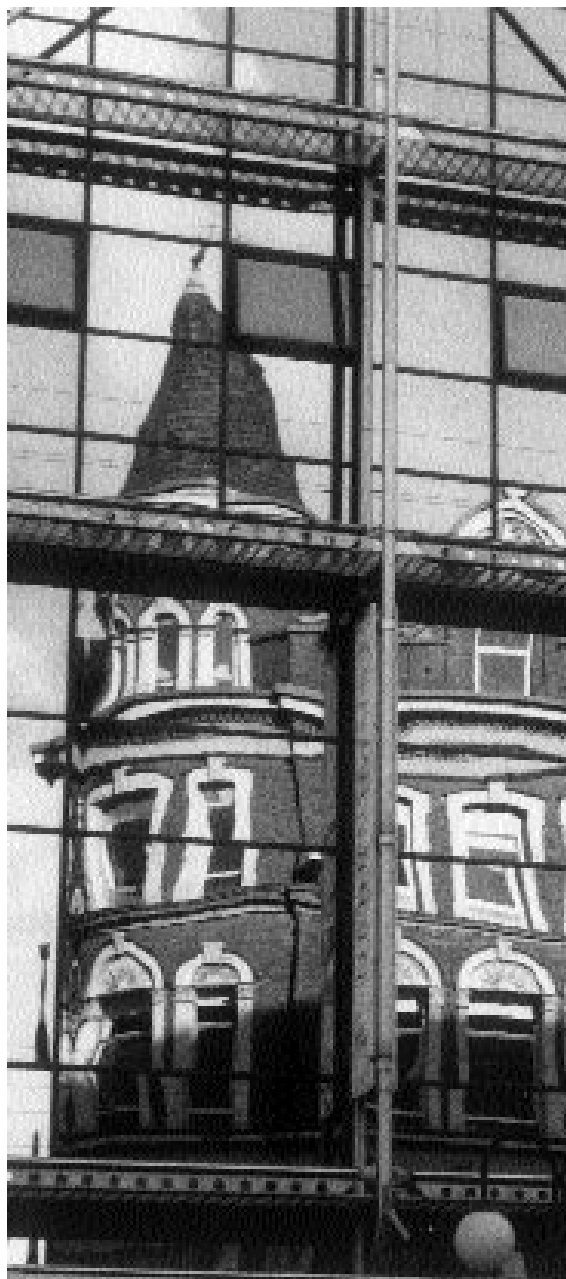
όλες τις χώρες (η διεθνής των συντηρητικών αποτελεί ήδη πραγματικότητα), δηλαδή ικανές να χτίσουν τους υπερεθνικούς θεσμούς που θα έχουν στόχο να ελέγξουν τα καπρίτσια των χρηματαγορών, πρέπει να θυμόμαστε ότι δεν θα είναι εύκολο να κερδηθεί ταυτοχρόνως η εμπιστοσύνη των επενδυτών, τους οποίους ο κ. Hans Tietmeyer θέτει υπεράνω όλων, και η εμπιστοσύνη των εργαζομένων, όλων των πολιτών. Θα φέρω ως απόδειξη μόνο το αποτέλεσμα μιας δημοσκοπήσης που δημοσιεύτηκε στο τεύχος της *Monde* που παρουσίασε και τη συνέντευξη του κ. Hans Tietmeyer. Για τα δύο τρίτα περίπου των ερωτηθέντων, οι πολιτικοί είναι ανίκανοι να ακούσουν και να αντιληφθούν αυτό που σκέπτονται οι πολίτες και ένα βαθύ αίσθημα «δυσπιστίας» υπάρχει στην μεγάλη πλειοψηφία των Γάλλων (αυτό το ποσοστό γενικευμένης δυσπιστίας αγγίζει το μέγιστο βαθμό του μεταξύ των Γάλλων οπαδών του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Αρκεί να συχε-

τίσουμε αυτά τα απλά συμπεράσματα και τις προτάσεις του κ. Hans Tietmeyer, για να δούμε ολοκάθαρα ότι οι κυβερνήσεις των διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών αντιμετωπίζουν όλες το εξής δίλημμα: να καταποντιστούν εργαζόμενες για να αποκτήσουν την εμπιστοσύνη των χρηματαγορών, όπως τους παροτρύνει ο κ. Hans Tietmeyer, ή να ξεπεράσουν την κρίση εργαζόμενες για τη δημιουργία ενός υπερεθνικού κοινωνικού Κράτους ικανού να κερδίσει την εμπιστοσύνη του λαού, μοναδικό δυνατό θεμέλιο μιας πραγματικής δημοκρατίας, αδιαχώριστα πολιτικής και οικονομικής.

Μετάφραση από τα γαλλικά
Έφη Γιαννοπούλου
Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών
Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Επιθεώρηση *Liber*, τ. 29, Δεκέμβριος 1996.

LIBER
ΣΥΓΧΡΟΝΑ 216 ΘΕΜΑΤΑ

LIBER
ΣΥΓΧΡΟΝΑ 217 ΘΕΜΑΤΑ